

Milijonai ir kultūros trupiniai

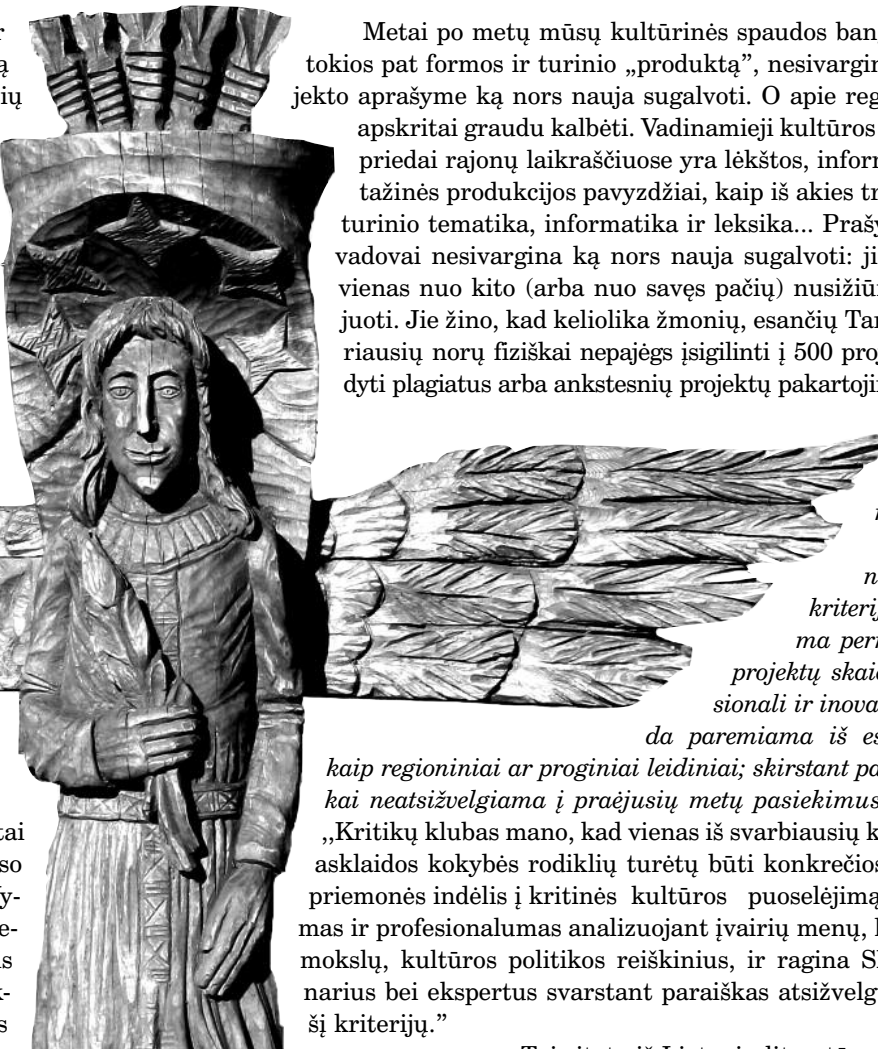
2011 metams mūsų neturtinga valstybė per Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą (SRTRF), skelbiantį konkursą kultūros projektams žiniasklaidoje, skiria 7 milijonus 500 tūkstančių litų. Tai nėra daug, lyginant su pernai 2010 metams skirtais pinigais – daugiau kaip 11 milijonų litų. Bevalgant apetitas didėja, todėl vietoj 400 paraiškų konkursui pateiktiems projektams šiemet Fondo taryba sulaukė jau 518 konkurso dalyvių.

Kaip tuos projektų paraiškų autorius patenkinti, tarp 500 prašytojų išdalyti septynis su puse tūkstančio milijonų – SRTRF galvos skausmas. Paraiškas, t.y. projektų turinį ir jo kokybę, tyrinėja (skaityti, žiūri arba klausyti) nepriklausomi ekspertai, po to svarsto minėtoji taryba. Apie pora mėnesių – iki išnaktų, iki užkimo besiginčy-

dama ir lyg pasjansą dėliodama: reikia skirti pinigų kultūros ir meno leidinių projektams (kitiems metams pateikta 38 paraiškos), šviečiamojo pobūdžio leidinių – 40 paraiškų, regioninės žiniasklaidos (miestų ir rajonų spauda, radijas ir televizija) – 223 projektai, radijui ir televizijoms – 63 projektai, internetinei žiniasklaidai – 109 projektai, vaikų ir jaunimo kultūrinio švietimo – 45 projektai.

Taryba stengiasi būti objektyvi, bet, suvedus balansą, paprastai paaiškėja: tam davė, kitam davė, o trečiam ir neliko... Tada konkurso dalyvių-pretendentų į paramą (pinigus) skundai keliauja į Seimą, į Vyriausybę. Kur daugiau besiskųsi. Bet skundėjai mažai ką laimi, tik nemažai nervų pagadina valstybinės paramos skirstytojams. O kartais atsitinka ir kurioziškų dalykų. Antai šiemet vienas save labai intelektualiu laikantis leidinys, eilę metų per šį konkursą nusigriebdamas paramos grietinėlę, gavo mažesnę paramą negu pernai. Ak, ir užvirė projekto autorių pyktis ir rūstybė. „Ant kilimo“ į Seimo Švietimo ir kultūros komitetą buvo iškviesti SRTRF vadovai. Ir tada paaiškėjo, kad skundo tyrimo iniciatorius, būdamas vienas iš projekto dalyvių ir priklausydamas tam Seimo komitetui, švelniai tariant, supainiojo privačius ir viešus interesus. Išaiškėjus šiam reikalui, vietoj didesnės paramos jis ir jo ginamieji susilaukė skandalo.

O kokia yra esminė konkurso problema, jau daugelį metų nejudanti iš mirties taško? Per kelis šimtus paraiškų projektams (dalyvių skaičius nesustabdomai auga kasmet) ištaškomi iš valstybės biudžeto paimti pinigai, rodos, tokiame kilniame reikalui kaip kultūros propagavimas. Aišku, nei visi pareiškėjai, nei paramos sulaukusieji negauna tiek, kiek jie prašo. Daug projektų „nubyra“, nes jie pateikti arba kaip bejėgiški, infantiliūs, o dažniausiai neįvykdomi ir neįvykdomi. Net ir tie konkurso dalyviai, kuriems Fondo gautos lėšos išdalijamos, ne itin džiaugiasi valstybine parama. Jiems vis tiek neužtenka pinigų, kad parengtų kokybišką leidinį (pareiškėjai dažnai sutapatina visą leidinį su jo dalimi – projektu, nepaisydami konkurso nuostatų). Kitų rėmėjų irgi mažai kas ieško.

Vytautas Dabrukas. Angelas Liškiavoje.
Fragmentas. Medis, 2010.

Apie skulptorių Vytautą Dabruką skaitykite 4 ir 8 puslapiuose.
Aldonos Žemaitytės nuotr.

Puola šerkšnas nuo plonų šakelių
Į šviesos atplaukiančias bangas.
Aš laikysiu tavo ištiestas rankas
Kaip du baltu balandžiu virš aukuro,
Viršum aukuro žėruojančios aušros...

Puola rasos nuo plonų šakelių
Į šviesos užtvinusias bangas,
Ir pro tavo ištiestas rankas
Kyla deganti, didžiulė saulė,
Kaip dangaus širdis didžiulė saulė.

Kazys Bradūnas

Metai po metų mūsų kultūrinės spaudos banginiai pateikia tokios pat formos ir turinio „produktą“, nesivargindami net projekto aprašyme ką nors nauja sugalvoti. O apie regioninę spaudą apskritai graudu kalbėti. Vadinamieji kultūros puslapiai arba priedai rajonų laikraščiuose yra lėkštos, informacinės-reportažinės produkcijos pavyzdžiai, kaip iš akies traukta vienoda turinio tematika, informatika ir leksika... Prašytojai-projektų vadovai nesivargina ką nors nauja sugalvoti: jiems tik reikia vienas nuo kito (arba nuo savęs pačių) nusižiūrėti ir nukopijuoti. Jie žino, kad keliolika žmonių, esančių Taryboje, prie geriausių norų fiziškai nepajėgs išigilinti į 500 projektų ir sugaudyti plagiatų arba ankstesnių projektų pakartojimą...

Svarbu ir tai, kad ir esama parama skirstoma be aiškesnių prioritetų ir kriterijų. Ji išdalijama pernelyg dideliame projektų skaičiu, tad profesionali ir inovatyvi žiniasklaida paremiama iš esmės taip pat, kaip regioniniai ar proginiai leidiniai; skirstant paramą, praktiškai neatsižvelgiama į praėjusių metų pasiekimus ir rezultatus.

„Kritikų klubas mano, kad vienas iš svarbiausių kultūrinės žiniasklaidos kokybės rodiklių turėtų būti konkrečios žiniasklaidos priemonės indėlis į kritinės kultūros puoselėjimą – t.y., aktyvumas ir profesionalumas analizuojant įvairių menų, humanitarinių mokslų, kultūros politikos reiškinius, ir ragina SRTRF tarybos narius bei ekspertus svarstant paraiškas atsižvelgti pirmiausia į šį kriterijų.“

Tai citata iš Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto kritikų klubo kolektyvinio kreipimosi į Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą ir jo tarybą. (Bernardinai.lt 2010 m. spalio 27 d.) Susirūpinimas labai savalaikis, nes kol nebus pertvarkyti projektų svarstymo principai ir kriterijai, tol tarp profesionalios kultūrinės žiniasklaidos ir menkaverčių rajonų laikraščiuose gimstančių „projektų“ bus dedamas lygybės ženklas. Ir niekada nebus tarpusavio susikalbėjimo.

2011 metų konkurso dalyvių paraiškoms patenkinti reiktų daugiau kaip 26 milijonų litų. O turės užtekti Vyriausybės skirtų 7,5 milijonų. Kas laimės tas varžytuves? Lobistų ieškoma Seime, Vyriausybėje, tarp pačių SRTRF tarybos narių. Turbūt ne iš blogos valios, tik norint išlikti. Tikri kryžiaus keliai ir nervų deginimas šimtams žmonių, naiviai pasižadėjusių tarnauti kultūrai, kai kada ir apgalvotai pasipinigauti... Tik kas iš tų sutrupintų milijonų išeina? Taip pat trupiniai... kultūros – niekam neįdomios, reikalingos tik patiems paraiškų rašytojams, kad be didelių pastangų prasimaitintų....

Alvydas Juškelis

Kitame numeryje:

- Trumpasis sąrašas: Giedra Radvilavičiūtė.
- S. Abromavičius. Nuo liaudies dainos iki operetės.
- Atsisveikinant su Kaziu Varneliu.

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Alvydas Juškelis. Milijonai ir kultūros trupiniai.
- 2-as psl. Vaclovas Bagdonavičius. Keturi MLE tomai – dar ne pabaiga.
- 3-as psl. Judita Vaičiūnaitė. Mabre viešbutis.
- 4-as psl. Aldona Žemaitytė. Menas prakalbinti medį.
- 5-as psl. Audronė V. Škiudaitė. Lidija Šimkutė Vilniuje.
- 6-as psl. Knyga apie karalių Vladislavą Jogailą.
- 7-as psl. Petras Dumbliauskas. Diagnozė: bibliofilija.

Keturi Mažosios Lietuvos enciklopedijos tomai – dar ne pabaiga

VACLOVAS BAGDONAVIČIUS

Tuojuos metais, kai pasirodė Mažosios Lietuvos fondo (MLF, Kanada – JAV) ir Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto (dabar centro, Lietuva) bendromis pastangomis parengtas ketvirtasis, baigiamasis Mažosios Lietuvos enciklopedijos (MLE) tomas. Juo buvo vainikuotas beveik 15 metų trukęs įtemptas tiriamasis, sisteminamasis, redagavimo, leidybos darbas, kuriame dalyvavo apie 300 labai nuoširdžiai jam atsidausių žmonių ne tik iš Lietuvos, bet ir iš viso pasaulio – Europos, Amerikos, Australijos. Didelę jų dalį sudarė tie, kurių Tėvynė – enciklopedijoje aprašomoji Mažoji Lietuva. Mažosios Lietuvos aktyvistai, išeivijoje susibūrę į keletą juos vienijančių organizacijų, tarp jų ir Mažosios Lietuvos fondą, buvo MLE projekto iniciatoriai, jo vykdymo organizatoriai bei vadovai. Jų bei viso įtemptai dirbusio kolektyvo (jame buvo ir daug Mažosios Lietuvos žinovų iš Didžiosios Lietuvos) priešakyje beveik iki paskutiniųjų gyvenimo dienų tvirtai stovėjo Kanadoje gyvenęs kalbininkas profesorius Vilijus Pėteraitis (1914–2008), kuris buvo leidinio vyriausiasis organizatorius ir tvarkytojas. Beje, jam nebeteko vartyti išspausdinto paskutiniojo tomo bei regėti, kaip jis sutinkamas Mažajai Lietuvai neabejingos visuomenės.

Gražūs šio tomo sutikimai buvo surengti Klaipėdoje, Vilniuje, Pagėgiuose, jį labai palankiai priėmė išeivija, apie jį plačiai rašė Lietuvos ir išeivijos spauda, ne kartą buvo kalbama per radiją bei televiziją. Ketvirtasis MLE tomas sutinkamas buvo gražiai ir nuoširdžiai, kartu įvertinant ir viso keturtomio reikšmę, įprasminant Mažosios Lietuvos istorinį likimą bei jo suvokimo svarbą mūsų tautos raiškai dabar ir ateityje. Ypatingai buvo pabrėžiamas Didžiosios ir Mažosios Lietuvos intelektualinių bei dvasinių pajėgų bendras susitelkimas, įgyvendinant šį įstabų projektą. Tasai susitelkimas buvo traktuojamas kaip simbolinis Didžiosios ir Mažosios Lietuvos susijungimas, kurio realiai buvo siekta skelbiant garsų 1918 metų lapkričio 30 d. Tilžės aktą. Svarbiausias to susitelkimo rezultatas tas, kad į keturius tomus sugulusi informacija apie Mažąją Lietuvą visiems labai aiškiai ir nenuginčijamai bylos apie tai, jog nuo amžių baltiškas buvęs kraštas nenugrimzdo istorijos užmarštin ir kad niekad nebegalės ten nugrimzti, nuolat bus lietuvių tautos gyvasties dalimi.

Užbaigiamojo MLE tomo pristatymuose buvo konstatuojama, jog ši enciklopedija unikali ir tuo, kad joje ne tik aprėpiamas visuminis istorinės Mažosios Lietuvos vaizdas, bet ir tuo, kad pateikiamos visos, kiek įmanoma, reikšmingesnės jo detalės, kad aprėpta viskas, kas šiuo metu prieinama, kas atrasta turimuose šaltiniuose, kas šiandien

ištirta ir kas tebelaukia išsamesnių tyrimų. Vertinant dalykinį MLE svorį tiek pasisakymuose pristatant, tiek spaudoje buvo pabrėžta, kad tai – originalus mokslo veikalas, padėsiantis susidaryti daug tikslesnį, negu iki šiol būta, vaizdą apie tai, kas buvo ar dar dabar tebėra šiame vakarinių lietuvių gyventame krašte nuo Klaipėdos šiaurėje iki Geldapės pietuose, nuo Labguvos vakaruose iki Didžiosios Lietuvos sienos rytuose, t.y. istorinėse Nadruvos, Skalvos ir Pilsoto žemėse, kurias Mažosios Lietuvos Taryba 1919 m. Versalio taikos konferencijos metu reikalavo priskirti Lietuvai.

Vertinimai buvo dalykiški, juose būta ir kritinių pastebėjimų, pareikšta kai kurių pageidavimų, pavyzdžiui, parengti papildymus, pataisymus, vietovardžių ir vardų bei dalykines rodykles talpinančių tomą. Vienas pageidavimas susilaukė ypatingo atgarsio ir operatyvaus reagavimo. Šių metų sausio 25 d. Klaipėdos viešojoje I. Simonaitytės bibliotekoje vykusiame pristatyme pasigirdo siūlymas, kuris greitai įgavo visų susirinkusiųjų kreipimosi į visus geros valios žmones ir organizacijas dėl paramos parengti Mažosios Lietuvos enciklopedijos vienetinio kitomis kalbomis formą. Tame kreipimesi ne tik pabrėžta didžiulė MLE reikšmė tautos istorinei atminčiai, pilietinės sąmonės ugdymui, kultūros paveldo įamžinimui, bet ir išreikštas noras, kad Mažosios Lietuvos įamžinimas ir žinojimo apie ją sklaida šiuo reikšmingu veikalu neužsibaigtų. Pažymėta, jog ypač svarbu, kad pagrindinė šioje Enciklopedijoje pateikta informacija, ją apibendrinus, pasiektų ir pasaulio visuomenę. Tam reikėtų, – sakoma kreipimesi, – parengti glaustą vienetinį MLE variantą keliomis kalbomis. Iš pradžių pakaktų vertimo į anglų kalbą, o apie kitus vertimus galėtume kalbėtis sulaukę geresnių laikų. („Donelaičio žemė“, 2010 m. Nr. 1–2, p. 3).

Šis viešai paskelbtas ir entuziastingai palaikytas sumanymas MLE rengėjams nebuvo visiškai netikėtas. Mintis apie MLE vienetinį kitomis kalbomis užgimė dar įpusėjus jos keturtomį, tačiau susitelkus į baigiamąjį įtemptai vykusio enciklopedijos rengimo etapą ji buvo atidėta ateičiai. Baigiant MLE leisti, Mažosios Lietuvos mylėtojai ją visiems garsiai priminė. Šį kartą sumanymas nebuvo atidėtas, o tapo akstinu realiam veikimui. Atidėti tiesiog nebuvo galima, nes tebėra neišformuota pačios MLE rengimo bazė, sukaupti archyvai, gyvi bendravimo ryšiai tebejungia jos rengėjus, kurie dar nespėjo pamiršti enciklopedininkams reikalingų įgūdžių. Nesuskatus tuo pasinaudoti, po metų kitų labai daug ką reikėtų pradėti iš naujo. Enciklopedijų leidybos centro vadovybė bei dar neišsisklaidžiusi MLE redakcinė kolegija, palaikomos Mažosios Lietuvos fondo tarybos, ėmėsi grįsti šio Klaipėdoje garsiai ištarto sumanymo reikšmingumą ir ruošti jo įgyvendinimo projekto apmatų. Taip gana greitai atsirado būsimo MLE

MLE I-IV tomų viršeliai. Dailininkas Alfonsas Žvilius.

vienetinio koncepcijos projektas, kurio apmatų parengė MLE kevirtorjo tomo vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja Danutė Valentukevičienė ir kuriam po svarstymo ir kai kurių pasiūlymų pritarė redakcinė kolegija.

Balandžio 22 d. Vilniuje, Lietuvos mokslų akademijos salėje, susirinkus nemažai daliai akademinių visuomenės, kultūrininkams, sostinėje gyvenantiems lietuvininkams bei Mažosios Lietuvos mylėtojams, ketvirtorjo MLE tomo pristatymas lyg ir turėjo tapti gražiomis viso beveik pusantro dešimtmečio trukusio darbo pabaigtuvėmis, juo lab kad sulaukta aukšto valstybinio įvertinimo. Renginyje dalyvavęs Švietimo ir mokslo ministerijos kancleris Dainius Numgaudis, apibūdinęs MLE kultūrinį, edukologinį ir politinį reikšmingumą, įteikė šios ministerijos atminimo medalius didžiai daliai MLE redkolegijos narių, aktyviausiems talkininkams bei rėmėjams. Vienas MLE rengimo iniciatorių ir konsultantų, Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas prof. habil. dr. Domas Kaunas pasiūlė labiausiai pasižymėjusius MLE rengėjus pristatyti Lietuvos mokslo premijai (taikomosios mokslinės veiklos srityje). Tačiau Mokslų akademijoje vykusioms MLE baigiamojo tomo pristatymo iškilnėms pabaigtuvėmis realiai tapti neteko. Garbiajai publikai bei minėtosios ministerijos atstovams buvo pakartotas Klaipėdoje priimtas kreipimasis dėl MLE rengimo tąsos, o redakcinės kolegijos įgaliota Danutė Valentukevičienė pristatė minėtąjį MLE vienetinio užsienio kalbomis koncepcijos projektą. Jis susilaukė entuziastingo susirinkusiųjų pritarimo, kuris tapo geriausia rekomendacija, kreipiantis į valstybės institucijas dėl galimybių pradėti šį projektą vykdyti.

Vasarą Lietuvoje viešėjusį MLF tarybos pirmininką Vilių Algirdą Trumpjoną priėmė Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkė Irena Degutienė. Už nuopelnus rengiant ir leidžiant MLE III ir IV tomus jam pareikšta Seimo pirmininkės padėka ir įteiktas atminimo ženklas. Padėkos taip pat pareikštos buvusiems MLF pirmininkams – kanadiečiui inž. Gyčiui Martynui Šernui (MLE I tomas) ir JAV profesorius Jurgiui Arvydui Anysui (MLE II tomas). V. A. Trumpjonas dar susitiko dalykiniam pokalbiui su Švietimo ir mokslo ministro Gintaru Steponavičiumi ir šios ministerijos kancleriu Dainiumi Numgaudžiu. Gautas tvirtas pažadas, kad valstybė, suprasdama kultūrinę ir politinę šio leidinio svarbą, jį remis ne tik moraliai, bet ir finansiškai.

Mažosios Lietuvos fondo taryba jau skyrė finansinę paramą darbams pradėti. Ji skirta trims redaktoriams, kurie antrąjį šių metų pusmetį ėmėsi atlikti naujojo leidinio parengiamuosius darbus. Toji parama bus tęsiama, jei šio leidinio rengėjai, padedami Mažosios Lietuvos likimui neabejingų bičiulių, sugebės susiorganizuoti finansinę paramą Lietuvoje.

LR Seime, 2010 07 02. Iš kairės: Vytautas Kaltenis, prof. Domas Kaunas, Seimo pirmininkė Irena Degutienė, MLF tarybos pirmininkas Vilius Algirdas Trumpjonas ir doc. dr. Vaclovas Bagdonavičius.

Jurgitos Varžgalytės nuotrauka

Nukelta į 8 psl.

JUDITA VAIČIŪNAITĖ MABRE VIEŠBUTIS

Garsios poetės, 1978 m. Poezijos pavasario ir 1996 m. Baltijos Asamblėjos premijos laureatės memuarinės prozos knyga apie vaikystės metus Kaune, šeimą, artimus žmones. Tai anksčiau pasirodžiusios prisiminimų knygos „Vaikystės veidrody“ (Baltos lankos, 1996) tęsinys. Joje atsiskleidžia J. Vaičiūnaitės gyvenimo aplinkybės ir detalės, istorinis ir kultūrinis kontekstas, kūrybos bruožai. Knyga gausiai iliustruota nuotraukomis iš šeimos archyvo.

Pono Mikalausko kinas

Ponas Mikalauskas – mūsų kaimynas iš pirmo aukšto. Tai pats aukščiausias vyras, kokį esu mačius. Kai ponas Mikalauskas šokdamas įsilinksmina, pasiekia galva lubas, o lubos nežemos. Jo akys ir lūpos tamsiais ūsiukais visada šypsos. Pono Mikalausko žmona – mano mamos jaunystės draugė, jos abi gailėtosios seserys, kartu dirbo Vilkaviškio, o gal ir Kauno karo ligoninėj. Ponų Mikalauskų dukrelė Beatričė – žavus kūdikis, mano mamos numylėtinė. Praeis pora metų, ir pono Mikalausko šeima dings karo dūmuose, atsidurs tolimoj egzotiškoj Venesueloj.

Jiems gims dar dvi gražutės, jau mums nebepažįstamos mergytės. Mama po daugelio metų susigraudinusi vartys mums neįprastai spalvotas blizgančias nuotraukas su nepažįstamo pasaulio vaizdais. O dar vėliau, jau merdėdama Vilniaus vėžininkų ligoninėj Užupy, ji taip gailėsisi nežinia dėl ko nutrūkusio susirašinėjimo. Bet dabar mes dar nieko nežinom. Svečiuojamės su mama jaukiame ponų Mikalauskų bute. Suaugusieji šnekučiuojasi ant sofos, geria kavą, rūko, o mums, vaikams, rodomas kinas. Televizorius atsiras tik po kelių dešimtmečių. O dabar ant sienos ištempama paklodė, ir atgyja šiurpą ir jaudulį keliantys brolių Grimų „Pasakos apie jaunikaitį, ėjusį baimės ieškoti“ įvykiai. Bebaimis trečias kvailas brolis nepabūgo nei pakaruoklių, nei numirėlių, nei piktųjų dvasių užkeiktoji pily, jis per naktį lošė kortomis su baisom katėm ir puikiai išsimiegojo ten, kur kiti žūdavo. Išsigando jis tik šalto vandens su žuvimis, šliukštelėto jam ryte į lovą.

O aš bijau. Mane stingdo šiurpas, kamuoja neaiški baimė – nelaimės nuojauta, bijau tamsos, mirusiųjų, mirties. Tėvas dar gyvas, jis dar sveikas, didieji bombardavimai dar bus vėliau. Bet juoda kraupi karo aura gaubia miestą, gatvę, mūsų namą ir mane, ir aš drebu savo baltai dažytoj geležinėj pintoj lovelėj, kur miegu su dideliu pliušiniu geltonu meškiu. Mama kartais slapčia verkia, aš jau girdėjau šiurpų žodį Sibiras, bet nelabai suprantu, kas atsitiko jos seserims. Mačiau kartą lyg šešėlius sunykusius žmones su geltonom žvaigždėm ant nugarų, varomus gatvę. Kartą ėjom su mama Vytauto prospektu pro stačiatikių kapines, ošė tokie žali medžiai, mes pamatėm atidarytą cerkvę ir iš smalsumo užėjom. Viduj buvo atviras karstelis su baltai rausvuose mezginiuose paskendusiu pašarvotu kūdikiu lyg lėle, prie jo stovėjo gailėtingoji sesuo vokiečių uniforma ir vokiečių karininkai. Kodėl cerkvėj vokiečiai? Nejaugi tokia maža mergytė gali mirti? Negalėjau atsikratyti matyto vaizdo – jis mane persekiojo naktimis. Aš dar nieko nežinau apie Vilijampolės gete sudeginčius ir sušaudytus žydų vaikus, apie nuo šalčio ir bado mirusius mažuosius tremtinius, apie gyvulinius vagonus ir ledo tyrus, apie žudynes, kančias, kurios užgriuvo Lietuvą, apie pažeminimą, kurio ji neišvengs.

Aš dabar dar su savo sesute Dalia ir mama svečiuose pas ponus Mikalauskus. Mes abi vienuodom žydrom suknytėm jaukiai susiraičiusios ant sofos žiūrime kiną apie baimę.

Elzytė

Elzytė pas mus tarnauja. Ji našlaitė, užaugusi prieglaudoj, bet kažkur, kitame mieste, turi brolių batišuvį su daugybe vaikų. Tik mes jos brolio niekuomet nematėm. Aš labai myliu Elzytę. Įsikniaubiu jai į sterblę – suknėlė tamsi, smulkiais žirniukais, „ridikiulis“ rudas, su sagtele. Elzytė tokia gera ir švelni, jos veidas romus ir apskritas, plaukai tamsūs, banguoti, trumpai kirpti. Jos mažytis

aklinas tarnaitės kambarėlis prie virtuvės toks jaukus. Sienos nišoj yra lentynėlė, pilna knygų. Vieną knygutę skaitau ypač dažnai, beveik moku atmintinai – *Mūsų laikų šventoji* (Šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresė). Kitas perskaičiusiu vėliau. Dar mudviejų su seserim laukia naujas sielvartas – Elzytė pas mus nebegyvens. Elzytė eis dirbti į fabriką. Dabar mes pačios našlaitės.

Ne vienerius metus bėgiosiu pas Elzytę Žemaičių laiptais į jos vienišą kambarėlį Žaliakalny. Ten nikte įniksiu į jos turtingą dosnią biblioteką: *Sutuoktusių tragedija*, *Antroji žmona*, *Laukinukė*, *Raupsuotoji*, *Ordinatas Micharauskas*, *Arsebijus Lupenas – vagis džen-telmenas*, *Kaukolė žalsvame čemodane*, *Ties bedugne...* Skaitau naktimis. Po karo mieste dažnai nėra elektros, o ir mama liepia miegoti, negadinti akių. Bet yra kišeniniai žiebtuvėliai – „batareikos“, juk baisu vakare grįžti į visiškai tamsius namų koridorius, todėl visi jomis apsirūpinę. Tamsiam kambary lovoj po antklode pasišviečiant labai smagu skaityti tas knygas. Kai perskaitau, gražinu Elzytei, abi aptariam, pasipasakojam. Dalia daro tą patį. Dar ir pati rašo – romanus į neprirašytus, nutrūkusius tėvo ligos istorijų sąsiuvinius. Bet dramų, tragedijų vyksta ir gyvenime. Žaliakalnio namely, kuriame gyvena Elzytė, pasmaugta kupriukė siuvėja, gyvenusi linksmai – dažnai svečiai, išgertuvės. Ją rado įkištą į sofą, kur slepiama patalynė. Elzytė savo, o aš savo namuose iš siaubo negalim užmigti.

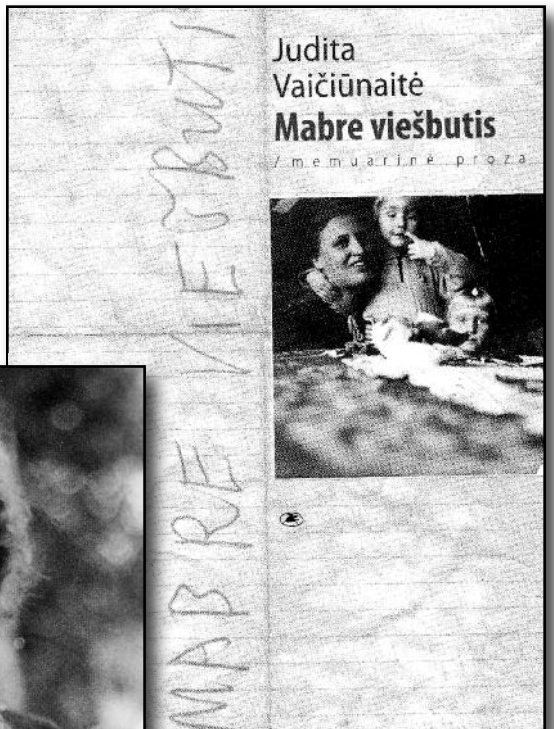
Bet šįvakar Elzytė dar pas mus. Ji dabar miega buvusiamė ligonių laukiamajame. Kartą vėlai vakare pasigirsta siaubingas Elzytės klyksmas. Mes visos – mama, sesuo ir aš – įbėgam, uždegam šviesą: ant lovos vienu apatinuku sėdi Elzytė, žegnojasi ir dreba. Visos išgirstam širdį draskantį katino kniauksmą. O, tie pokario plėšikai – „juodosios katės“, jie kniaukia už durų katės balsu, ir vargas tam, kuris iš geros širdies praveria duris. Bet ventilatoriaus angoj, už grotelių, apstulbusios išvystam žalias žibančias katino akis. Mama eina pas kaimynus. Taip, pianisto Jurgio Karnavičiaus Kucelis dingęs. Tikriausiai jis buvo užsilipęs ant stogo ir įkrito į ventilatoriaus angą. Pas mus prie Elzytės lovos sueina žmonės, atplėšia groteles, bet katino nagai nusprūsta, ir jis neišsilaikęs nugarma žemyn. Tada mes visi būriu, garsiai aptardami įvykį, leidžiamės į pirmąjį aukštą. Ten, jau kitų kaimynų bute, mums bežiopsant, iš pravertos ventilatoriaus angos išlaisvinamas katinas. Nuo suodžių juodas, nors buvo pilkas, paklaikęs iš baimės, palengva rimdamas, palaimingai murkdamas jis priglunda prie žavaus savo šeimnininko krūtinės. Spektaklis baigėsi. Mes einam namo. Elzytė nebebijo. Pasaulis nebeatrodo toks gūdas.

Sibiras

Pas mus nakvoja nepažįstama suvargusi moteris su maža tamsiaplauke mergyte. Pokaris. Mama kažkaip prišildo vandens, jos ilgai prausiasi, koridoriuj padėti maišai, paskui mama sustumia du fotelius atkaltėm į išorę ir paguldo mergytę. Tai Sibiro bėglės. Niekas man per daug neaiškina,

Nuotrauka iš J. Vaičiūnaitės asmeninio archyvo

nežinau, kas jos buvo – gal ir ne bėglės, gal paleistos, adresą, aišku, davė kuri nors teta, juk abi mamos seserys, vyresnė ir jaunesnė, jos auginta, – Sibire. O gal ta moteris su mergyte ir nenakvojo, gal aš tik sapnavau. Tokie tiršti šilti garai, gal tai rūkas, o gal tik sapno migla. Kas dabar pasakys, kai tiek metų

praėjo.

Mes taip bijom Sibiro. Mama džiovina duoną, aš susirišu pašto ženkliukų kolekciją, naktimis klausomės sunkvežimių burzgimo, baisu, kai kambario sienom slenka pravažiuojančių mašinų šviesos. Visi bijo Sibiro, mieste visi slapta džiovina duoną, juk niekas nežino, už ką veža, kodėl veža. Sibiras, kartais kas nors sako – Siberija. Mamos dar ir du broliai lagery, bet apie juos ji tyli. Vis ką nors išveža – tai iš mokyklos, tai giminaičius Juozakėnus iš Bėčių dvaro, kurį jie buvo nusipirkę, ten mes praleidom tokią gražią vasarą – mačiau vievesėlio lizdą, gelbėjom kačiukus, jojau ant arklio, stiprių rankų prilaikoma, o dabar Aldutė ir Algis Sibire. Sibire, Altajaus krašte, netoli Barnaulo teta Marytė, Kaišiadorių notaro Juozo Gapučio žmona, pusseserės Vida, Regina, visai kūdikėlis, išgelbėta vagone žmonių paaukotu cukrum su vandeniu, pusbrolis Vytas. Jie grįš. Teta Marytė, nors kolchoze, kur žiemą užpuola vilkai, nors su trim vaikais ir su vyru lagery, parduoda iš Lietuvos atsivežtus kailinius ir paskutinius pinigus siunčia seseriai Eliutei prie Lenos žiočių, nes jaunėlei blogiau, nes taip liepia širdis. Teta Elena ir dabar gyvena Kaune, bet visa jos šeima išmirusi. Maža jos dukrytė Elvyra palaidota leduose prie Laptevų jūros, Bykove, su suomiuke vienam ledo karste – o teta gulėjo be sąmonės, nes sirgo šiltine. O Sigitas, mano pusbrolis, taps fiziku ir devinto dešimtmečio pradžioj nušoks ar bus nustumtas nuo dešimto aukšto Vilniuj, Mėnulio gatvėj. Toks mitologinis gatvės pavadinimas. Galima tik niūriai gūdžiai spėlioti kodėl.

Sibiras. Pokary pabirs laiškai. Tik laiškai violetiniu rašalu su rusiškais adresais, laiškuose iš Jakutijos bus įdėtos mažos širdelės, išdrožtos iš balto mamuto kaulo – liūdni suvenyrai. Rūpestingai mama siųs siuntinius, pakuos skurdžias našlės dovanas – mūsų seni drabužėliai, lietuviškos knygos, muilas, cukrus, miltai, kruopos... Sibiras. Tiek daug apie jį girdėjau vaikystėj. Bet kažkodėl prisimenu tą nakvojusią suvargusią moterį su maža tamsiaplauke mergyte. Ir savo sujaudintą širdies plakimą.

Judita Vaičiūnaitė. *Mabre viešbutis*. Memuarinė proza. Sudarė Ula Vaičiūnaitė ir Janina Riškutė. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009. – 152 p.: iliustr.

Menas prakalbinti medį

ALDONA ŽEMAITYTĖ

Jei sumanę pailsėti Druskininkuose (o vasaromis į čia, ypač į „Draugystės“ sanatoriją, atvyksta daug užsienio lietuvių) – pakvėpuoti tyru pušų oru, pasilepinti vandens ir masažo procedūromis ir pasidžiaugti Druskininkų gamta – apeisite Druskonio ežerą ratu, tai kitapus ežero rasite grupę tautodailės darbų, dažyto medžio skulptūrų, akį traukiančių savo išraiškingumu. Tai keturių vietinių liaudies skulptorių dovana miestui. Skulptūros sukurtos 2005 m. plenero metu. Labiausiai į akis krinta Vytauto Dabruko *Druskonis* – Druskininkų simbolis, druskos dievas, neseniai išniręs iš vandens ir įsitaisęs savo krėsle tarp pušų. Valingas, valdingas, pasirėmęs savo skeptru-irklu, apsuptas žuvyčių, puošiančių jo karūną – tikras druskingų vandenų karalius. Monumentalumas išskiria *Druskonį* iš greta stovinčių skulptūrų (kūriny s išskaptuotas iš storo ažuolo, jo ūgis yra bene trijų metrų aukščio). Dabrukas tęsia Ipolito Užkurnio tradiciją, ko nepasakysi apie greta esančius jo kolegų darbus. Mano supratimu, šie labiau linkę tenkinti vartojimo visuomenei malonesnį medžio „garbanojimą“, t.y. smulkinimo, meną. Padengtos medžio dažais visos keturios skulptūros kelia prieštarų minčių. Dažai nublizgino medį, kurdami metalo ar žalvario imitaciją, bet užgesindami medžio šilumą ir neleidami į paviršių prasimušti medžio dvasiai. Reikia manyti, kad laikas pasendins tą blizgesį, ir medžio dvasia, kaip ir *Druskonis* – druskėtų vandenų valdovas, išnirs šalia ežero, paliudydama subtilią medžio ir vandens sąjungą.

Vytautas Dabrukas *Druskonį* priskiria prie labiau vykusių savo kūrinių, kaip ir *Florijoną*, kuris gimė 1989 m. vykusio plenero metu. Tai buvo Lietuvos atgimimo metas, uždegęs entuziazmu meistrus, kurie drožė savo kūrinius prie *Girios aid* (*Girios aidas* yra gamtamaniško miškininko Algirdo Valavičiaus įsteigtas gamtos muziejus šalia Druskininkų–Vilniaus kelio). Drožėjai dirbo užsidegę Sąjūdžio iškviečiamis laisvos Lietuvos idėjomis. Pasidėję ant žolės nešiojamuosius radijo aparatėlius, jie skubėjo per 10 dienų įkūnyti savo sumanymus. V. Dabrukas pasirinko Florijoną – šventąjį, saugantį nuo gaisrų. Jam tekęs ažuolas buvo ilgas ir gana plonas, tad skulptūrą reikėjo drožti itin subtiliais kalto kirčiais. Fili-graniškai išmodeliuotas *Florijono* veidas, kepurė, plaukai ir drabužis, ašotis, iš kurio liejasi vanduo... Nuo meteorologinių netikėtumų skulptūrą saugo stogelis, po kuriuo sukomponuotos raidės tarnauja lyg karūna tam sergėtojui nuo ugnies nelaimių.

O štai dar vieno plenero Švendubrėje metu (2004)

Florijonas. Fragmentas. Medis. 1989.

Aldonos Žemaitytės nuotraukos

sukurta *Legenda apie velnio akmenį*. Švendubrės siužetinė skulptūra žavi ne tik savo fantazija, dinamizmu, bet ir charakterių perteikimo subtilybėmis. Sulinkęs ir išsigandęs žmogelis tempia ant jo kupros užgriuvusį velnią su akmeniu. Velnias akmenį neša, kad sugriautų bažnyčią. Užgieda gaidys, pasibaigus burtams, velnias sviedžia akmenį į Švendubrės pievą, kurioje jis stūkso jau kelis šimtmečius, tapęs archeologijos ir mitologijos objektu, saugomu valstybės. Bet kaip čia neprisiminsi šviežių įvykių, kai „velnias“ turėjo nutėkšti akmenį, kuriuo norėjo sugriauti bažnyčią ir galutinai pavergti išsigandusį žmogelį su rožiniu ant kaklo. Velnias prasmego, žmonių

Nukelta į 8 psl.

Vytautas Dabrukas. Legenda apie velnio akmenį. Medis. 2004

Velnio akmuo Švendubrės pievose. Mitologinis, architektūrinis paminklas, vienas didžiausių riedulių Lietuvoje.

Lidija Šimkutė Vilniuje

AUDRONĖ V. ŠKIUDAITĖ

Spalio 6 d. Vilniuje, Rašytojų klube Sirvydo gatvėje, buvo surengtas vakaras – susitikimas su poete Lidija Šimkute. Vakarą vedė literatūrologas dr. Regimantas Tamošaitis, apie poetės kūrybą kalbėjo literatūros kritikė Ramutė Dragenytė, o muzikinį foną kūrė jaunutis virtuozas pianistas Rytis Juškaitis. Eiles skaitė autorė.

Poetės vakaras ši rudenį Vilniuje buvo jau nebe pirmas, gal trečias, ir labai jaukus bei vientisas. Viskas derėjo – muzikalūs ramūs balsai prie, anot kritiko, sapniško poetės mąstymo ir tylių, bet atidžių klausytojų reakcijos. Tą impresionistinę atmosferą kartkartėmis perskrozdavo tik temperamentingai pianisto atliekamos muzikinės pjesės.

Literatūrinė Lietuva Lidiją Šimkutę puikiai pažįsta, nors iš tiesų ji yra Australijos lietuvaitė, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę dalijanti savo gyvenimą per pusę. Taip savo pasisakymą ir pradėjo Ramutė Dragenytė: „Ji kiekvieną pavasarį atskrenda į Lietuvą, o rudenį išskrenda į šiltuosius kraštus – nuo poezijos pavasario iki poetinio Druskininkų rudens. Būna ji čia šilčiausiu metų laiku, o rudenį skrenda į tolimą šiltąją Australiją, kurioje ji vėl sutiks pavasarį. Kai pas mus rudenėja, Australijoje kaip tik pavasarėja. Taigi tai poetė, kuri niekada nemato žiemos, nors gimė giliai ir šaltą žiemą”.

Gyvenimo žiemų poetė yra prisižiūrėjusi – gimė Lietuvoje ir maža mergaitė karui baigiantis buvo išvežta iš Lietuvos, iš Žemaitijos, kurios prisiminimai kartkartėmis blyksi jos kūryboje.

Literatūros kritikas Regimantas Tamošaitis Lidijos poetinį kalbėjimą vadina somnambulišku, sapnišku. Ir savo požiūrį jis pagrindė vakaro žodyje taip:

„Išėję iš Lietuvos lietuviai nebesusikalba, nes kitaip mąsto. Vyksta tam tikra deformacija, kalbos iškrypimas. Netgi aš su savo kurso draugu, su kuriuo studijavau kartu filologiją (jis daugiau kaip 10 metų gyvena Amerikoje), mes jau nebesusikalbame. Jo kitokia retorika – jis šneka kažkokiomis sovietmečio klišėmis ir pats pripažįsta, kad Lietuvoje neesusikalbėtų. Nors pats puikiai lietuviškai kalba, bet jo kalba jau atremta nebe į tą erdvę. Ir iš to kyla deformacija. Jis jau pats nebesugeba susivokti, kas toks yra. Dabar suprantu Antano Škėmos romano vieną iš dalių, kur personažas apmąsto: kas aš esu toks? Augalas, išrautas iš savo gimtosios dirvos, pasodintas kitur? Lyg ir auga toliau, bet kažkuo jau pasikeitęs...”

Lieka uždavinys išlikti kalboje, saugoti jos

Poezijos vakaro dalyviai – literatūros kritikai dr. Regimantas Tamošaitis ir Ramutė Dragenytė su poete Lidija Šimkute.

grynumą, bet kartu išeivių kalba, kadangi negyvenama gimtinėje, darosi lyg abstraktesnė, išgryninta, išvalyta. Galvoju apie Lidijos poetikos ypatybes. Ji lietuviškos poezijos horizonte tuo ir išsiskiria, kad jos eilėraščių žodis yra kažkoks stiklinis, lyg perregimas, lyg per jį pereitų saulės spinduliai; jame tarsi nebelieka materijos. ...Šitoje erdvėje tviska gražus, tarsi distiliuotas, grynas lietuviškas žodis.

Ne pirmą kartą dalyvauju Lidijos eilėraščių vakaruose. Pati autorė pateikia skaitytojams eilėraščius. Jie tarsi magiškas ritualas, šventa apeiga, nes tie žodžiai – magiškos reikšmės. Semantika nėra tokia svarbi. Kyla pojūtis, kad esi, gyveni. Tu esi gyvas ir tikras tiek, kiek yra gyva, tikra tavoji kalba. Gimtoji kalba esant tarp dviejų pasaulių – tarp Lietuvos ir Australijos. Eilėraščiai gražūs, bet jie mane kreipia į apmąstymus – kas būtų, jeigu būtų: apie žmogaus gyvenimo vingius, kažkokį fatalizmą. Lemties nežinome, bet gal galime užkalbėti savo likimą žodžiais”...

Tai taip poetę suvokia vienas kritikas – kaip iš desperacijos kylančią pastangą išlaikyti lietuvišką žodį. Jis vengia žiauraus sprendimo: liko tik žodis.

Literatūros kritikė Ramutė Dragenytė nėra tokia pesimistė, ji priima Lidiją Šimkutę, kaip tikriausiai ir kitus poetus „tarp dviejų pasaulių”, visai natūraliai, nebijodama to, kad ji „yra atvira įvairioms kultūrinėms patirtims, naujiems išspūdziams. Savo vidine energija ji lietuvius turėtų net šiek tiek erzinti. Nors Lidija ir skrajoja tarp dviejų žemynų, ji randa laiko stabtelėti, susitelkti, gludinti žodį ir gryninti poetinę mintį. Lidijos mėgstama minimalistinė forma reikalauja didelio dėmesio kiekvienam ištartam žodžiui. O tai padaryti nėra taip lengva. Įtaigus minimalistinis tekstas reikalauja įgūdžių ir didelės dvasinės patirties. Minimalistinio teksto perskaitymui taip pat reikia daug erdvės, laiko, tylos, netgi savotiškos meditacijos kiekvienam žodžiui.

...Lidijos eilės – tarsi sustabdyta akimirka. Kažkas intymaus, vos vos paliečiamo ir suvirpinančio... „Kažkas praėjo ir paliko šilumą”...

Lidija savęs tikriausiai nevadina išeivijos poete. Ji tiesiog pasaulio poetė. „Esu saulė, šildanti žemę... esu šviesa, keliaujanti per tuštumą... esu pasaulis, niekam nepriklausantis”...

Prieš skaitydama savo eilėraščius, poetė susitikimo dalyvius įvesdavo į savo kūrybos pasaulį pasakodama aplinkybes, kuriomis jie gimė, arba paaiškindama gyvenimiškas peripetijas, dalindamasi keliais prisiminimų blyksniais. Lidija sako, kad jos pirmieji rinkiniai išėjo lietuvių kalba Amerikoje.

„Tada aš rašiau tiktai lietuviškai. Australijoje, kai sužinojo, kad aš rašau lietuviškai, nors mokslą išėjau anglų kalba, – buvau pakviesta skaityti paskaitas universitete. Tuomet turėjau išversti savo eilėraščius į anglų kalbą. Tame vertimo procese pradėjau rašyti ir angliškai. Ir po to jau išėjo mano dvikalbės knygos”.

Poetė pasakoja, kada ir kodėl jai gimsta lietuviškas ar angliškas eilėraštis. „Aš rašau taip, kaip man eilėraštis ateina – kartais lietuvių kalba, kartais anglų. Deja, kartais dėl kalbos niuansų sunku jį išversti”.

Ne visi poetai moka skaityti savo eilėraščius. Lidija Šimkutė – puiki skaitovė. Jos pabrėžtinai lygiu ramiu žemu balsu skaitomi eilėraščiai, viena vertus, paryškina piešiamą sapniškai stiklinį vaizdą ir nuotaiką, kita vertus, įlieja pačios autorės esybės ir gyvenimo. Taigi vakarą praleidęs Rašytojų klube ir pats jauteisi tarsi tarp Lietuvos ir Australijos, tarp realybės ir nebūties, arba, anot studento, siekiamybėje nepasiekiamoje.□

Poetė Lidija Šimkutė ir jos eilėms muzikinį foną kūręs jaunasis virtuozas Rytis Juškaitis.

KNYGA APIE KARALIŲ VLADISLOVĄ JOGAILĄ

Pateikiame skaitytojams keletą ištraukų iš neseniai pasirodžiusios knygos apie LDK didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Vladislovo Jogailos asmenybę, politiką, gyvenimą ir jo veiklos vertinimus amžininkų ir istorikų akimis. Vienas ilgiausiai valdžiusių Europos valdovų, jis ne tik paliko ryškų pėdsaką regiono istorijoje, bet ir davė pradžią dinastijai, iki pat XVI a. vidurio viešpatavusiai didelėje Europos dalyje.

Nedaug būta valdovų, apie kuriuos amžininkai yra išsakę tiek prieštaringų nuomonių, kiek apie Vladislovą II Jogailą (lenk. Władysław II Jagiello), Lietuvos didįjį kunigaikštį ir Lenkijos karalių. Nėmaž nesivarždami priešai vadino jį Jagieliu ir tyčia vengė kreiptis į jį bent vienu iš jam deramų titulų. Panieka ir nepakantumas dar ilgai lydėjo Jogailą po krikšto ir karūnavimo ceremonijos. Kalbėjo ir rašė apie jį kaip apie barbarą, pagonį, tik dėl akių atverstą į krikščionių tikėjimą, Kryžiaus priešą, kuris kartu su pagoniais, schizmatikais ir eretikais siekia krikščionybės pražūties. Tuo pat metu jis buvo vadinamas numylėtu bažnyčios sūnumi, apaštalams prilygstančiu visos tautos misionieriumi, krikščionybės skydu, imperatoriaus karūnos vertu galingiausiu monarchu, didžiu Vidurio ir Rytų Europos valdovu.

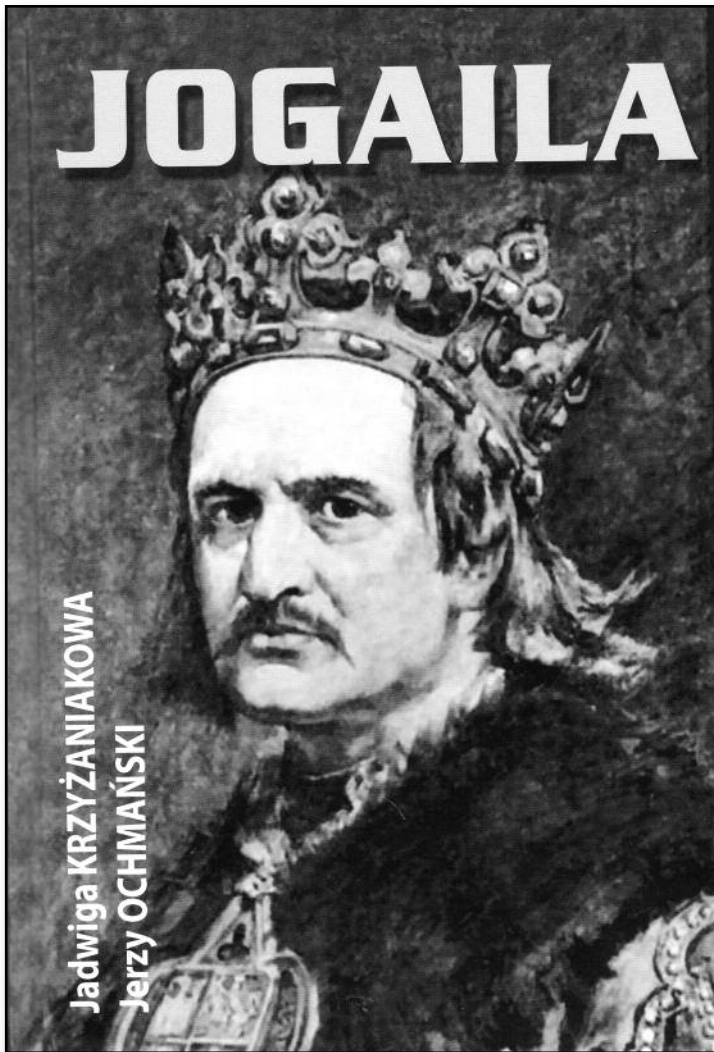
Taip pat ir saviškiai, lietuviai ir lenkai, nešykštėjo jam nei pagyrų, nei kritikos. Istoriografiniame Jogailos portrete stipriausią žymę palikęs Długoszas savo didžiajame veikalė *Garbingos Lenkijos karalystės metraščiai arba kronikos* pateikė plastišką, nors nenuoseklų ir ganėtinai kritišką nemėgstamo karaliaus portretą. Tai nesutrukdė jam kituose *Kronikos* puslapiuose, kuriuose aprašė Vladislovo Jogailos valdymo istoriją, pažerti nemažai liaupsių.

Šios knygos uždavinys – priartinti prie skaitytojo asmenybę ir veiksmus to taip prieštaringai vertinamo valdovo, kuris atvyko į Lenkiją kaip svetimas, pagonis, valdovas ligi tol priešiškos valstybės perimti Piastų sosto ir vesti vieną žymiausių Europoje karalaičių – Jadvygą de Anjou, kuri drauge buvo Lenkijos karalystės paveldėtoja ir vainikuota Lenkijos karalienė. Jogaila atvyko į Vavelį būdamas subrendęs žmogus, susiformavęs Lenkijai svetimoje kultūroje, valdovas skirtingos ūkinės ir visuomeninės sanklodos valstybės, kurioje buvo privalomi kiti valdymo metodai. Ir galop tapo vienas iš žymiausių Europos valdovų, kurio palankumo siekė popiežius, imperatorius ir turkų sultonas. Beveik pusę amžiaus Jogaila valdė dvi valstybes, sudarytas iš trijų tautų, kurių kiekviena turėjo savo kalbą, kultūrą, tikybą, papročius, savo seną istoriją, ir tapo daugelio tautų ir religijų monarchijos, gyvavusios kelis amžius, architektu. Jogailos monarchijos atsiradimas pakeitė ligi tol buvusios Vidurio ir Rytų Europos istoriją.

Su Jogaila kaip Lenkijos karaliumi susiję tautos simbolių rango istoriniai įvykiai: unija, Žalgiris ir universitetas. Pastarasis ir šiandien vadinamas šio karaliaus analfabeto vardu.

Koks gi jis buvo amžininkų ir istorikų akimis?..

Magistras Janas iš Kliučborko gana vidutiniško lygio oratorinėje kalboje, kokia buvo jo pamokslas *Pro honore regis Polonie*, pasakytas Krokuvos universitete po pergalės Žalgirio mūšyje, grynų bažnytinių stiliumi giria Jogailą kaip pavyzdinę krikščioniškąją monarchą. Bet mokslingoje retorikoje galima išskirti ir kelis individualius bruožus. Magistras Janas priminė, kad karalius sutvirtino savo žemes, lankė vienuolynus ir bažnyčių valdas, kartais per savo valdinius juos išnaudojo, bet juk jų nenusiaubė. Aukštino dosnumą monarcho, kuris beveik visą karalystę išdalijo žmonėms nieko sau nepalikdamas, netgi savo pa-

veldą ir tėvų žemes kitiems perleido. Buvo klusnus Bažnyčiai, pasninkavo, atrodė pamaldus, gailėstingas, geraširdis ir teisingas. Gynė našles, našlaičius ir skriaudžiamuosius. Būdingi jo bruožai – blaivumas, išmintingumas ir apdairumas, o ypač taikingumas.

O štai Jano Długoszo Jogailos charakteristika pilna prieštaravimų dėl įvairios informacijos naudojimo. Sąmoningai neiškraipydamas tiesos vis dėlto jis kartais lengvabūdiškai atkišdavo ausį gands, kuriuos pripažindavo tiesa. Jogailos protui jis parašė menką pažymį: anot jo, tai turėjęs būti „lėkšto proto ir mažų gabumų žmogus“, teisybę sakant, „gyvos, bet ribotos nuovokos“. „Godus šlovės ir pataikavimų, mielai atkišdavo ausį pataikūnams ir skundikams, o ypač tiems, kuriuos prisileisdavo iki artimesnės bičiulystės“. Ir tuo pat metu: „Nuoširdus ir atviras, nelaike savyje jokios veidmainystės. Patirtų nuoskaudų ir nedraugiškumo niekada neprisimindavo“. Metraštininkas pasakoja, kad žmonių kraujo praliejimo karalius „taip nemėgo, kad dažnai net ir didžiausius kaltininkus atleisdavo nuo bausmės“. Długoszas teigia, kad su žmonėmis Jogaila bendravo rimtai. Maža to, „žmonėse mokėjo pastbėti dorybes ir ne pavydu, o palankumu matavo savo riterių darbus ir nuopelnus, už kiekvieną pagyrimo vertą dalyką, atliktą karo ar taikos sąlygomis, dosniai ir puikiai atsilygindavo“. Długoszas laikė jo yda per didelį išlaidumą: „Neapdairiu dosnumu ir išlaidumu pridūrė kraštui daugiau žalos nei kiti gobšumu ir godumu“. Pagarbiai metraštininkas atsiliepia apie Jogailos labdaringumą („Skurdžiams, elgetoms, našlėms ir kitokios rūšies nelaimingiesiems buvo dosnus ir geradaris“) ir religinį uolumą („Katalikų religijos pamaldus ir uolus išpažinėjas“), betgi nepraleido progos kandžiai pareikšti, kad mėgęs išsimiegoti ir „šventų Mišių retai klausėsi deramu laiku“.

Galima įvairiai interpretuoti apie Jogailą pasakytus Długoszo žodžius, dengiančius tiesą ir apgaule, bet abejonių nekelia vienas nuoširdus ir gražus sakiny, apibūdinantis didįjį lietuvį: *Cordis simplici erat, sed magnifici* – buvo paprastos, bet nuostabios širdies.

Pirmasis Jogailos mokslinis biografas buvo Karolis Szajnocha, autorius iki šiol populiaraus veikalo *Jadwiga i Jagiello* („Jadvyga ir Jogaila“), išleisto 1855 – 1856 metais. Šios romantinės lenkų istoriografijos krypties atstovui bene labiausiai rūpėjo forma ir stilius bei dramatiniai personažai ir galingos aistros. Savo spalvingame Jadvygos ir Jogailos laikų aprašyme Szajnocha nepateikė glaustos Jogailos charakteristikos ir vertindamas Jogailą nepažengė toliau Długoszo vertinimų atkartojimo.

Į Długoszo nuomonės šališkumą dėmesį atkreipė tik Anatolis Lewickis, lenkų istorinės literatūros kritinės krypties atstovas. Mėginimą reabilituoti Jogailą išvelgiame jo glaustame pasakyme: „Bažnytinė istorija didžiuoju vadina Konstantiną, frankai garbina savąjį Chlodvigą, vokiečiai – Otoną, danai – Kanutą, nors tai buvo žudikai ir žiauruoliai, nes nurodė kryptį istorijai; tačiau mes Jogailą, lietuvių ir lenkų unijos, didžiausio mūsų istorijos pasididžiavimo, įkūrėją, sekdami šališkuoju Długoszu, vadiname „nenaudėliu“! Vargas monarchams, kuriems teko nelaimė nepatikti kronikininkams!..“

Długoszo pažiūrų iš dalies atsisakė Antonis Prochaska, 1908 metais paskelbtos dvi tomės monografijos *Krol Wladyslaw Jagiello* („Karalius Vladislovas Jogaila“) autorius, o visiškai – Ludwikas Kolankowskis, rimtas istorikas ir Jogailaičių giminės tyrinėtojas. 1930 metais rašydamas apie Jogailos valdymą jis pabrėžė, kad „jokia jo idėja nesibaigė tik sumanymu, visos buvo anuo laiku ar vėliau įgyvendintos, beveik visų pasekmės juntamos iki šiandienos. Verta stebėtis, kad per jo ilgą, daugiau nei pusę amžiaus trukusį Lietuvos ir beveik tiek pat Lenkijos valdymą beveik negirdime nė apie vieną jo nevykusį sumanymą, neįgyvendintą ketinimą. Visa, ko jis siekė, įgyvendino taip, kad amžininkams ir ateities kartoms jo laimė kėlė nuostabą. O ką galima pasakyti apie tą, ką nuolat lydi laimė? Ko gero, tai buvo tikrai nepaprastas žmogus, ko gero, visi jo ketinimai buvo paremti nepajudinama jo paties vidinės jėgos ir išorės sąlygų pusiausvyra“.

Ir visgi... Lenkai Jogailą įsivaizduoja buvus naujos epochos kūrėją, didį ir pagarbos vertą monarchą, o lietuviai jį laiko kone išdaviku ir visų savo nelaimių ir tautinių pralaimėjimų kaltininku. Kuo jis nusipelnė tokios paniekos ir savo tautiečių neapykantos? Reikia paaiškinti, kad tai yra viso labo naujųjų laikų epochos darinys. Senais laikais Jogailos vardas Lietuvoje buvo prisimenamas su pagarba ir pasididžiavimu.

O naujausių tyrimų šviesoje matyti, kad kraštutiniai požiūriai į Jogailos asmenybę niekuo nepagrįsti. Nekyla abejonių dėl Jogailos kaip įžymaus politiko ir gabaus vado. Istorijoje nesvarbūs sentimentai ir silpnybės, net ir klastotės, nusikaltimai ilgainiui išblėsta ir nueina į užmarštį. Svarbūs išlieka ir į atmintį įstringa pergalingi žygiai ir ilgaamžiai darbai. Lenkijos ir Lietuvos istorijoje keturi didieji istoriniai įvykiai: lenkų ir lietuvių unija, Lietuvos krikštas, Krokuvos universiteto (vėliau pavadinto Jogailos vardu) atnaujinimas ir pergalė Žalgirio mūšyje – buvo susiję su Jogaila. Kiekvienas jų teikia jam didybės ir nemirtingos šlovės, nes tai buvo iškilios reikšmės ir toli siekiančių pasekmių darbai. Visi jie sudaro didį ir puikų lenkų ir lietuvių istorijos puslapį.

Jadwiga Krzyżaniakowa, Jerzy Ochmański. Jogaila. Iš lenkų k. vertė Kazys Uscila. – Vilnius, leidykla Algimantas, 2010. – 408 p.

Parengė R. Š.

Diagnozė: bibliofilija

PETRAS DUMBLIAUSKAS

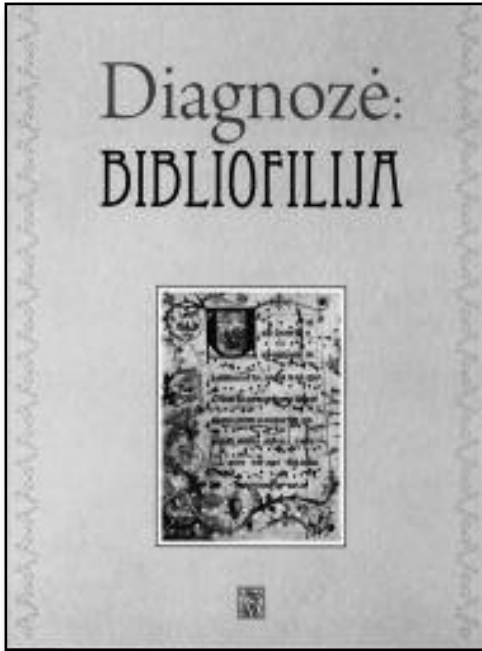
Rugpjūčio 27 dieną M. Žilinsko dailės galerijoje vyko labai įdomios knygos pristatymas: „Diagnozė: bibliofilija“. Sau diagnozę nustatė garsiausias Kauno bibliofilas Vidmantas Staniulis. Ir išleido knygą tuo pačiu pavadinimu. Gal neatsitiktinai prieš pat renginį vienas jo dalyvių, kolekcininkas A. Mažrimas man parodė vieną iliustraciją žurnalo viršelyje, kuri dailininko akimis atskleidė, kas laukia vienišo bibliofilo. Atsakiau, kad gali būti ir dar blogiau, nei toje iliustracijoje pavaizduota. Neatsitiktinai vieną knygos skyrių Vidmantas pavadino taip: „Beveik sudegę knygų meilės ugnyje“. Didelio formato leidinyje – straipsniai ir esė apie aistrą knygoms, kolekcininkų atradimus. Intriguojantys tekstai, retos iliustracijos, nedidelis (500 egz.) knygos tiražas, kurio didžiąją dalį jau užsisakė bibliotekos, švietimo ir mokslo įstaigos – paverčia leidinį geidžiamu knygos mylėtojų objektu. Vidmantas Staniulis jau galvoja apie antrąjį, papildytą knygos tiražo išleidimą. Leidinyje panaudota daugiau nei 700 spalvotų iliustracijų, daugiausia tai senųjų knygų viršelių ir atskirų puslapių, žemėlapių faksimilės.

Pasak V. Staniulio, vertingiausi knygoje su iliustracijomis pristatomi leidiniai – XVI a. Martyno Mažvydo „Katekizmas“, XVII a. Kazimiero Kojelavičiaus „Lietuvos istorijos“ dvitomis, IX a. rankraštis iš Ispanijos ir kitos rankraštinės knygos.

48 leidinio bendraautoriai – bibliofilai, bibliotekininkai, knygotyrininkai, muziejininkai – atskleidžia bibliofilijos esmę, filosofiją, lietuviškas bibliofilijos tradicijas. Pirmasis šimtas knygos egzempliorių – numeruoti, paženklinėti specialiu spaudu ir sudarytojo autografu. 1 – 27 numeriais pažymėtos knygos tradiciškai skiriamos 27 knygos mėgėjų draugijos nariams. Maniškis knygos egzempliorius yra 75.

Žodis „bibliofilija“ yra kilęs iš graikų kalbos (gr. „biblos“ – knyga, „philia“ – pomėgis) ir bendraja prasme reiškia meilę knygai, siauresne – ypatingą bibliofilų dėmesį pasirinktam objektui. Asmuo, užsiimantis bibliofilija, yra vadinamas bibliofilu, jis skverbiasi į knygos pasaulį, jos istoriją ir kultūrą. Kai kas bibliofiliją tapatina su kolekcionavimu, tačiau ji apima ne tik knygų įsigijimą ir saugojimą, bet ir jų tvarkymą, tiriamąjį darbą bandant išsiaiškinti knygų rinkinio ar atskiro egzemplioriaus kilmę bei likimą. Bibliofilo sąvoką puikiai atskleidė Vladas Žukas, kuris teigė, kad bibliofilu laikomas knygų rinkėjas, kuris mažiau atsižvelgia į knygos praktinę vertę jo profesijai, darbui ar į knygos turinį ir labiau vertina išorę – įrišimą, poligrafinę kultūrą, meninį apipavidalinimą. Jo manymu, tikras bibliofilas kreipia dėmesį į visus knygos komponentus: turinį, meninę vertę, retumą, istorinę bei kultūrinę reikšmę ir ne tik renka knygas, bet ir skaito. Tvirtinama, kad tikrais bibliofilais tampama subrendusio, neretai solidaus amžiaus, jau įgijus patirties knygos pasaulyje, kai pajuntamas sunkiai apibūdinamas psichologinis ryšys tarp žmogaus ir knygos. Iš tikrųjų bibliofilu negimstama, juo tampama praėjus visas stadijas nuo paprasto mėgėjo iki kolekcininko iki bibliofilo.

Bibliofilija yra socialinis psichologinis fenomenas, individualaus gyvenimo būdo išraiška. Tikram bibliofilui būdingos savybės yra meilė knygai, susižavėjimas, pasišventimas ir kantrybė. Jam knyga nėra kapitalo kaupimo priemonė ar pelningas lošimas. Ilgai kaupia, pildyta kolekcija yra asmeninis pasiekimas, žinoma, turintis ir savąją piniginę vertę, tačiau ji per glaudų ryšį su kitais kolekcininkais ir knygų mylėtojais prisideda prie bendro kultūros palikimo išsaugojimo ir skleidimo ir todėl, nepriklausomai nuo jos tuometinės piniginės vertės, turi didžiulę pridėjamąją vertę.

Ši V. Staniulio knyga – tai bandymas per jo didžiulę patirtį ir kitų žinomų Lietuvos kolekcininkų su knyga susijusių žmonių samprotavimus suprasti bibliofilijos esmę ir filosofiją, atskleisti lietuviškosios bibliofilijos dvasią bei tradicijas.

Knygoje žinomi Lietuvos bibliofilai prisimena bibliofilijos istoriją, filosofuoja, kalba apie save ir kolegas. Čia paminėti ne vien tikrieji bibliofilai, bet ir kiti su knyga susiję žmonės, neabejingi Lietuvos istorijai ir kultūrai. Sudarytojas dėkoja visiems autoriams už nuoširdžius straipsnius ir originalias mintis. Tikimasi, kad šis leidinys paskatins domėjimąsi knyga, o gal ir susargdins reta ir tauria liga – bibliofilija.

Aišku, galima ginčytis, ar daug ką susargdins, nes bibliofilija, ko gero, labiausiai įvairiais laikotarpiais nukentėjusi kolekcionavimo rūšis Lietuvoje. Ne išimtis ir paskutiniai 20 metų. Net ir filatelija, dabar vaikams beveik visiškai svetimas užsiėmimas, baigia išnykti. Žinoma, priežasčių bibliofilijai sunykti buvo ir yra daug. Atsirado ir internetas su galingomis informacinėmis bazėmis. Net ir senų bei retų knygų mėgėjai pamaloninti – iš svetainės www.epaveldas.lt galima parsisiųsti rečiausius leidinius. Bet būkime optimistais, kaip yra pasakęs mano geras kolega, kad bibliofilai ne dinozaurai – neišnyks...

Neabejotina, kad šios knygos daug kas Vidmantui pavydės – toks jau lietuviško charakterio bruožas. Aukšta poligrafinė kokybė, įdomi iliustracinė medžiaga, patrauklus ir intriguojantis turinys. Tai ne vieninteliai šios knygos privalumai. Tad reikia tik džiaugtis, o ne pavydėti. Aš ir pats ilgą laiką stebėjausi, kodėl tiek knygų išleidęs jis nepabandė parašyti knygos apie bibliofiliją, apie savo paties vertingą biblioteką. Tačiau kai pradėjau skaityti šią naują knygą, supratau, kad Vidmantas iš tikrųjų ruošėsi tą padaryti, rašė savo atsiminimus bibliofilijos klausimais. Deja, būdamas pernelyg savikritiškas, jis tą rankraštį sunaikino. Neabejoju, kad padaryta didelė klaida, bet jam geriau žinoti. Esu skaitęs keletą Vidmanto tekstų spaudoje apie jo knygų atradimus, taip pat jo duotus interviu ir žinau, kokie įdomūs ir prasmingi jo tekstai. Todėl reikia pasidžiaugti, kad žmona Danutė atsitiktinai surado išlikusių senojo rankraščio fragmentų. Gal ne veltui Vidmantas knygas lygina su moterimis. Kiek man žinoma, jis visą laiką mylėjo senovę, spaudą ir, aišku, knygas. Manau, ir moterims nebuvo abejingas.

Galima ginčytis su Vidmantu, kada buvo bibliofilijos aukso amžius Lietuvoje. Jo nuomone, tai buvo XIX amžiaus pabaigos laikotarpis ir XX amžiaus pradžia. Aš sutinku su jo nuomone, kad kolekcionavimo tradicijos Lietuvoje tikrai labai senos ir jų būta. Vidmantas publikuoja 2 dvarų bibliotekų interjerų fotografijas. Aš irgi siūlyčiau visiems atidžiau pasižiūrėti, ką matome bibliotekoje. Susėdusi šeima, matomos knygų pilnos spintos ir dar kai kas – ginklų kolekcija. Neįtikėtina šiais laikais, kai spaudoje skaitome apie teroro

akcijas prieš Lietuvos militarinių muziejų sukūrėjus. Mat sovietmečiu Lietuvos kolekcionavimo tradicijos buvo labai sužalotos ir nutrauktos. 1940 metais prasidėjęs teroras prieš Lietuvos kolekcininkus uoliai tebevykdomas iki šiol. Spaudoje labai trūksta informacijos ir straipsnių apie pasaulio šalių praktiką kolekcionavimo srityje. Būtent tai leidžia valdininkams klaidinti visuomenę. Net ir kaimyninėse šalyse veikia militarikos antikvariatai. Kolekcininkas nusiperka senovinį ginklą ar bombą, o kartu gauna iš parduotuvės pažymėjimą, kad šis daiktas deaktyvuotas, nepavojingas visuomenei ir to užtenka – jam belieka tik šautuvą pasikabinti ant sienos.

Taip pat Lietuvos spaudoje labai trūksta informacijos apie tai, kas šiuo metu vyksta pasaulio antikvarinės prekybos rinkoje, užsienio antikvariatuose ar tiesiog didžiausiuose interneto prekybos tinkluose. Kai nėra tokios informacijos, labai lengva skleisti dezinformaciją ir stengtis kolekcionavimą paskelbti nusikalstamu. Prasidėjus karui prieš archeologus mėgėjus plačiai spaudoje buvo paskleista antis apie „sidabrinis vikingų šarvus“. Tačiau jokiam straipsnyje nepamirėta, kaip gi tie šarvai galėjo atsidurti rimtame prekybiniame tinklalapyje, kuris saugosi bet kokių įstatymų pažeidimų. Niekas net nesiteikė paminėti, kad visame pasaulyje prekyba archeologiniais daiktais yra legali (kai kuriose šalyse esantys apribojimai susiję daugiausiai su tuo, kad iki šiol vis dar kažkas nepasidalija garsiųjų senovės kultūrų – Egipto, Graikų – Romėnų ir kt. paveldo). Dar daugiau – ten rimtesnio archeologinio daikto niekas nepirkty be muziejininko, eksperto ar archeologo išduoto pažymėjimo, kad daiktas tikrai originalus. Nes į parduotuves patenka labai daug archeologinių dirbinių klastočių. Todėl labai reikėtų spaudoje rimtų straipsnių apie pasaulinę prekybą antikvariniais daiktais.

Apie tai rašoma ir Vidmanto knygoje. Skaitydami tekstą apie Gitano Nausėdos kolekciją matysite, kad šis bibliofilas renka ne tik knygas, susijusias su jo profesija, bet ir medžioja senuosius leidinius užsienio aukcionuose. Šis žmogus praturtina Lietuvą vertingais leidiniais, kurių čia nėra, bet jų yra tolimose šalyse. Norėčiau pabrėžti, kad dabar vyksta procesas, kai būtent kolekcininkai parveža į Lietuvą daug vertingų daiktų. Bibliofilai perka užsienio antikvariatuose vertingas knygas, militaristai parsiveža įdomių ginklų, fotografijos mylėtojai įsigyja unikalių atvirukų, nuotraukų, kurių tikrai nėra Lietuvos muziejuose. Panašus procesas vyksta ir Rusijoje. Ir tokiu būdu pati Lietuva darosi turtingesnė. Tačiau kažkam žūtbut norisi kolekcionavimą prilyginti nusikalstamai veiklai. Sąlygos Lietuvoje tam palankios – buvo nutrūkusi kolekcionavimo tradicija, nebuvo reikalingos informacijos. Kolekcionavimas Lietuvoje dar nuo sovietmečio turi negatyvų įvaizdį. Su narkotikais ar cigaretėmis jau nesužaisi, o čia tokia sritis, kur žmonės nelabai supranta, kas iš tikrųjų vyksta.

Todėl tikrai džiugina, kad Vidmantas Staniulis išleido tokią puikią knygą apie „nusikalstamą“ veiklą – bibliofiliją. Paėmiau žodį „nusikalstama“ į kabutes, nes dabar grėsmės bibliofilams jau išnykusios, jau nebesodinama į kalėjimą už knygų rinkimą. Beje, bibliofilija sovietmečiu buvo pati pavojingiausia kolekcionavimo rūšis – net ir už vienos režimui pavojingos knygos laikymą grėsė 25 metai lagerio. Tokios knygos buvo laikomos slėptuvėse, įrengtose aviliuose, po žeme, tualetuose. Kai skaitysite Vidmanto knygą, rasite ir jo prisiminimus apie saugumo rūsius. Todėl ši knyga – kartu ir duoklė tiems žmonėms, kurių dėka daug vertingų knygų buvo išsaugota ateities kartoms. Dar vienas knygos privalumas būtų tas, kad Vidmantas galėjo paskelbti ne tik savo paties bibliofilinius patyrimus, tačiau jis mąstė plačiau ir pakvietė knygoje dalyvauti gausų būrį šiuolaikinių Lietuvos bibliofilų, o ir savo tekstuose dažnai atiduoda duoklę jau išėjusiems amžinybėn knygos mylėtojams.

Tokias knygas norėtusi skaityti ilgai. Tai pirmoji tokios apimties ir turinio knyga Lietuvoje, bet tikėkimės, ne paskutinė. Būtų gerai, kad knygų apie kolekcionavimą pasirodytų ir daugiau. □

Menas prakalbinti medį

Vytautas Dabrukas. Druskonis. Medis. 2005

Atkelta iš 6 psl.

mąstymą prablaivino laisvės vėjai, entuziazmo pavidalu išsilieję Baltijos kelyje...

Dar viena rimtą paraišką teikianti ir istorinėmis sąsajomis tvirtai sukabinta V. Dabruko skulptūra – *Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas*. Pagal vieno Ratnyčioje gyvenančio piliečio užsakymą Vytautas Dabrukas ją sukūrė klasikiniu stiliumi – statiška, primenančia koloną, kurios kaneliūros palengva leidžiasi žemyn ir prikausto žiūrėtojo žvilgsnį prie Vytauto kojų besiraitančios gyvatės. Vytautas irgi žiūri žemyn, nuleidęs kalaviją būtent į gyvatės galvą. Ant jo galvos – karaliaus karūna, nors tai prasilenkia su istorija. Bet meno tiesa nebūtinai sutampa su istorine tiesa...

Paminklas Vytautui Didžiajam Ratnyčioje buvo atidengtas iškilmingai – su patrankų griausmais, ovacijomis, sveikinimais. Skulptūros šeimininkas nepanoro šią meninę nuosavybę uždaryti savo kieme. Paminklas stovi prieš jo namą, bet anapus gatvės – kad visi gatvės gyventojai galėtų juo pasidžiaugti ir pasididžiuoti. Juk Vytauto Didžiojo laikais senasis traktas iš Lietuvos žemių į Lenkiją ir Europą ėjo per Merkinę, Ratnyčią, Gardiną... Gal Vytautas keliavo būtent ta vieta, kur dabar auga tanqus pušynas, o kitapus kelio stovi ramių miestelėnų namai.

Praėjusi vasara ir ruduo Vytautui Dabrukui kūrybos prasme buvo turtingi. Pagal farmacininkų užsakymą jis išdrožė *Angelą* prie Liškiavos vie nuolyno ansamblio, tiksliau, jo vidiniame kieme. Ramybės, taikos ir vilties *Angelas*, stovintis prie tvenkinio, savotiškoje dauboje (tai nėra pati geriausia jam parinkta vieta), ištiestais sparnais, rodos, kviečia vis labiau svetimėjančius žmones glaustis arčiau vieni kitų ir arčiau Dangaus. O Seinuose, aikštėje šalia Katedros ir netoliese esančio poeto ir vyskupo A. Baranausko paminklo, šį rudėnį atsirado keletas tarptautinio plenero dalyvių sukurtų medinių skulptūrų. Tarptautinis pleneras – Druskininkų ir Seinų savivaldybių bendradarbiavimo išraiška. Čia darbavosi trys lietuviai, tarp jų ir Dabrukas, o kiti – lenkų tautodailininkai, ku-

riems lietuvių menininkai tapo savotiškais mokytojais. Seiniškiai buvo pakankamai jauni drožėjai, suformuoti lenkų liaudies dailės medžio drožybos tradicijų. Lietuviai juokavo, kad jie tame savaitės trukmės plenere buvo tarsi mokytojai, nes lietuvių tauta turi be galo ilgą ir gilią medžio drožybos tradiciją. V. Dabrukas seiniškiams padovanojo *Žemdirbį* su rugių pėdu ir duonos kepalu, turėdamas galvoje gretimais, Punske, išsisknijusią lietuviškos žemdirbystės kultūrą. Punkskas, kur daugiau sia gyvena lietuviai, yra pavyzdys ir kitoms Lenkijos vaivadijoms...

– Vytautai, – sakau, – juk Šiaulių pedagoginiame institute (dabar universitetas), Dailės fakultete jums geriausiai sekėsi tapyba. Kodėl iškart po aukštojo mokslo baigimo ėmėtės medžio, nes pirmas Jūsų darbas buvo Raižiams (Alytaus r.) skirtas totoriškų motyvų medžio kūrinys?

– Mano senelis drožinėdavo medį, nors buvo račius; jis iš mažens mane mokė medžio drožimo. Mano tėvas Balys iki šiol dalyvauja įvairiuose medžio drožybos renginiuose. Taip jau savaime išėjo, kad pasukau senelio ir tėvo keliu. Ir nesigailiu. Kūryba man yra atgaiva po tarnybos.

Tarnyba – tai vadovavimas Druskininkų amatų mokyklai, trunkantis jau daugiau kaip 15 metų. Sunki tarnyba, nes mokykla, ruošianti automobilių remontininkus, virėjus, siuvėjus, padavėjus ir t.t., prigludžia paauglius ir jaunuolius, kurie nepritampa kitur... Mokykla yra atsidūrusi tarp dviejų auklių – Švietimo ir mokslo ministerijos ir Druskininkų savivaldybės. Ministerija yra mokyklos steigėja, o savivaldybė – išlaikytoja. Tarp dviejų auklių vaikui tikrai nelengva... Bet švelnus ir socialus V. Dabruko charakteris gesina konfliktus, traukia į mokyklą Vakarų pasaulio žmones, pasirengusius teikti socialinę ir dvasinę paramą. Mokykla jau nuo pat jos įsteigimo draugauja su švedais, kurie kasmet lanko mokyklą su dovanomis. Ji, beje, turi ir Prezidento Valdo Adamkaus padėką už sėkmingą darbą.

Būtų galima dar daug kalbėti apie Vytauto Dabruko darbus ir idėjas, bet tegu darbai kalba patys už save. O gausūs jo rūpintojėliai ir nukryžiuotieji Švendubrės, Ratnyčios, Leipalingio ir kitų apylinkių kapinėse mirusiesiems tešnažbda amžiną atilsą visą lapkričio mėnesį – vis ilgėjančiomis naktimis, kai aplinkui nutilsta dienos šurmulys ir prislopsta nepasotinamas gyvųjų troškimų aidas... □

Mažosios Lietuvos enciklopedija

Atkelta iš 2 psl.

Taigi, yra susidariusi palanki situacija realiai vykdyti naująjį projektą, kuris dar esmingiau įprasminėtų jau turimą MLE keturtomį. Naudojantis jau teikiama Mažosios Lietuvos fondo parama vyksta realūs parengiamieji projekto darbai: tikslinama bei detalizuojama leidinio koncepcija, nustatinėjami medžiagos atrankos bei pateikimo principai, tariamasi su autoriais, konsultantais bei talkininkais, ieškoma finansinių rėmėjų, potencialiems rėmėjams aiškinamas būsimąjo žinyno pobūdis bei prasmė. Pasiekta kai kurių susitarimų, gautas vienas kitas pažadas. Viltį suteikiantys pokalbiai vyko su kultūros viceministre Nijole Laužikiene, Klaipėdos miesto ir rajono, Šilutės rajono, Pagėgių savivaldybių atstovais, Klaipėdos rajono savivaldybės Jono Lankučio viešosios bibliotekos direktoriumi Juozu Gutausku. Į talką ieškant rėmėjų įsijungė lietuvininkų bendrija „Mažoji Lietuva“. Ypač aktyvios – lietuvininkų Seimelio vicepirmininkė Rūta Kėkškaitė-Mačiūnienė ir išdininkė Ieva Toleikytė-Biržienė. Esame pakviesti lapkričio pradžioje pristatyti MLE IV tomą Tauragės viešojoje bibliotekoje. Tikimės, kad ir Tauragės savivaldybė prisijungs prie Klaipėdos krašto savivaldybių, pažadėjusių remti mūsų naująjį projektą.

Rengiamas „Mažosios Lietuvos enciklopedinis žinynas“ (MLEŽ), kurio angliškas pavadinimas būtų „Concise Encyclopedia of Prussian Lithuania“, vokiškasis – „Enzyk-

lopädisches Handbuch: Preussisch-Litauen“. Nors MLEŽ ir bus rengiamas, remiantis MLE keturtomio medžiaga, nemaža jo dalis, ypač Mažosios Lietuvos istorija, bus pateikiama naujai. Ši istorija bus pateikiama sintetiškai, išryškinant jos administracinį – politinį, ekonominį, socialinį ir kultūrinį aspektus. Iš MLE keturtomio be didesnių pertvarkymų bus galima panaudoti gamtos, gyvenviečių aprašymus, dalį biografijų. Pagrindinis būsimą leidinio rengimo dalykinis partneris ir konsultantas – Klaipėdos universitetas, kurio moksli-

MLE redakcinės kolegijos posėdis Šilutėje, 2009 m. Iš kairės: doc. dr. Silva Pocyūtė, akad. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, doc. dr. Vaclovas Bagdonavičius. Vytauto Kaltenio nuotrauka

ninkai jau yra pateikę vertingų pasiūlymų dėl leidinio koncepcijos ir struktūros.

Nors svarbiausia naujojo leidinio rengimo intencija – su Mažąja Lietuva supažindinti pasaulio visuomenę (tam jis ir bus leidžiamas užsienio kalbomis), ne mažiau reikšmingas vaidmuo teks ir lietuviškajam jo variantui. Beje, kaipo toks, pirmiausia jis ir bus parengtas ir tik tada verčiamas į kitas kalbas. Lietuvių skaitytojui irgi reikia sintetinio, apibendrinto Mažosios Lietuvos ir jos istorijos vaizdo. „Mažosios Lietuvos enciklopedinis žinynas“ būtų bene pirmasis tokį vaizdą pateikiantis leidinys. Ne tiek mažai pasirodžiusių Mažajai Lietuvai skirtų knygų tokio vaizdo nepateikia – jo-

se analizuojamos atskiros su krašto istorija susijusios problemos, išryškinami atskiri kultūros ar politikos reiškiniai, aprašomos iškilios asmenybės ir jų įnašai į krašto kultūros ar politikos raidą ir pan. Visa tai, tegul ir labai reikšmingos, bet vis dėlto – detalės, fragmentai, nors ir pakankamai conceptualiai susieti su visokeriopu šio krašto raidos kontekstu. MLE keturtomyje pateiktas Mažosios Lietuvos vaizdas – įspūdingas, visaapimantis, bet irgi pateiktas mozaikiškai, stambesnėmis ar smulkesnėmis detalėmis, iš kurių sintetinę panoramą susidėlioti reikia pačiam skaitytojui.

Lietuviškasis „Mažosios Lietuvos enciklopedinio žinyno“ variantas planuojamas pateikti per dvejus metus. Tam pasiryžusi jau besidarbuojanti Mažosios Lietuvos fondo finansuojama rengimo grupė, kuri tikisi tokio pat, koks buvo rengiant MLE, susitelkimo ne tik iš atnaujintos redakcinės kolegijos narių, bet ir iš visų talkininkų bei rėmėjų. □